

עניינים תוכן

- מבוא 3
- פרק א' - הדילמה מתוך המדרש והברייתא 5
- א.1 - שיטת ר' יהודה או ר' נחמיה בברייתא 6
- א.2 - כתיבת הפסוקים לשיטת ראב"ע 6
- פרק ב' - שיטת ר' שמעון בברייתא ור' מאיר בספרי 7
- ב.1 - הדיון בשיטת ר' שמעון 7
- ב.2 - כתיבת הפסוקים לשיטת הרמב"ן 9
- ב.3 - כתיבת הפסוקים לשיטת האברבנאל 10
- פרק ג' - תורה ומצווה 11
- ג.1 - הסבר זה, שמשה לא כתב את כל התורה, מנוגד לדברי חז"ל? 12
- ג.2 - כתיבת הפסוקים לשיטת הצפנת פענח 13
- סיכום ביניים 14
- פרק ד' - פירוש המילה 'דמע' בתשובת רבי שמעון בראשונים 14
- פרק ה' - פירוש המילה 'דמע' בתשובת רבי שמעון באחרונים 16
- סיכום 19
- ביבליוגרפיה 21
- נספחים 22
- 23**.....

מבוא

"(ה) וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה' בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל פִּי ה'. (ו) וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוֹל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה. (ז) וּמֹשֶׁה בֶן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמָתוֹ לֹא כָּהֵתָה עֵינֹו וְלֹא נָס לַחֹה. (ח) וַיִּבְכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יָמָי בְּכִי אֲבָל מֹשֶׁה. (ט) וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן מְלֵא רוּחַ חֲכָמָה כִּי סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. (י) וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כַּמֹּשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פְּנִים אֶל פְּנִים. (יא) לְכָל הָאֲתוֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שָׁלַחוּ ה' לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם לְפָרְעָה וּלְכָל עַבְדָּיו וּלְכָל אֶרֶצוֹ. (יב) וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל"¹.

ספר דברים, ועמו ספר התורה כולו, מסתיים בסיפור מיתתו של משה רבנו, ומיסודות אמונתנו שהתורה ניתנה לישראל בשלמותה על ידי משה. אמונה יסודית מוזכרת בפשטות במשנה: "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע... " (אבות א', א'), ובצורה מפורשת יותר: "תניא אידך: 'כי דבר ה' בזה', זה האומר 'אין תורה מן השמים' ואפילו אמר 'כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה, שלא אמרו הקדוש ברוך הוא אלא משה מפי עצמו', זהו 'כי דבר ה' בזה' " (סנהדרין צ"ט ע"א).

בספרי הנביאים והכתובים קרוי ספר התורה ארבע עשרה פעמים 'תורת משה', שכן תורת ה' היא התורה שניתנה על ידי משה רבנו, ולא על ידי שום נביא אחר, "שכל התורה המצויה עתה בידנו היא הנתונה למשה רבנו עליו השלום"². סיום חייו של משה, סיום שליחותו הנבואית, משמעם בהכרח הוא חתימת ספר התורה.

הקושי העולה מן הדברים: אם משה רבנו נתן את התורה שבכתב לישראל, כיצד יתכן שתיאור מיתתו יהיה כתוב בה? הרי תיאור עובדה זו, וקורות עם ישראל, אמורים להיות מאוחרים לתורה שניתנה על ידו? חז"ל העלו שאלה זו בדגש ובעיקר על פסוק ה', "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה", משום שבפסוק זה השאלה נוקבת. ומכיוון שמפסוק זה ועד לסיום התורה ישנם שמונה פסוקים, נוצר מטבע הלשון "שמונה פסוקים שבתורה" ביחס לקבוצת הפסוקים האלו, בדברי חז"ל³.

אמנם חז"ל בכל מרוצת הדורות נדרשו לשאלה זו, ומספר תשובות בידיהם, אלא שלתשובות אלה, בשונה מדבריהם כמעט בכל חלקי התורה, יש משמעות מעבר לפרשנות הטקסטואלית, ומעבר לפירושה של מצווה זו או אחרת, שהרי בדבריהם יש להשפיע על ההיבט האמוני באופן המקרין על אחד מעיקרי האמונה היהודית הבסיסית.

¹ חומש דברים פרק ל"ד – ראה בנספחים ציטוט הפרק במלואו.

² רמב"ם ב"ג עיקרים – על פי פירושו למשניות בהקמה לפרק חלק, מסכת סנהדרין.

³ ב"ב י"ד ע"ב, ט"ו ע"א. מנחות ל' ע"א.

פרק א' - הדילמה מתוך המדרש והברייתא

המדרש בספרי לדברים⁴ דן בקושי שבשמונה הפסוקים האחרונים: " וַיִּמָּט שָׁם מֹשֶׁה אֶפְשָׁר שְׁמַת מֹשֶׁה וְכוּתֵב וַיִּמָּט שָׁם מֹשֶׁה? אֵלֵא, עַד כֵּאֵן כָּתֵב מֹשֶׁה, מִכֵּאֵן וְאֵילֶךְ כָּתֵב יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: הֲרִי הוּא אֹמֵר 'וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת' (דברים ל"א, ט'), אֶפְשָׁר שֶׁנִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה כִּשְׁהִיא חֲסֵרָה אֶפִּילוֹ אוֹת אַחַת? אֵלֵא, מִלְּמַד שֶׁהִיא מֹשֶׁה כֹּתֵב מֵה שֶׁאִמַּר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּתוּב, כְּעֵינֵן שְׁנֵי אֲמָרִים: 'וַיִּאֲמָר לָהֶם בְּרוּךְ מִפְּנֵי וַיִּקְרָא אֵלָיו (ירמיהו ל"ו, י"ח)". עַל הַמִּילִים בַּפְּסוּק ה': "וַיִּמָּט שָׁם מֹשֶׁה", שׁוֹאֵל הַסְּפָרִי: אֵיפְשָׁר שְׁמַת מֹשֶׁה וְכוּתֵב: וַיִּמָּט שָׁם מֹשֶׁה? כְּלוּמַר, אִם מִתּוֹאֲרַת בְּתוֹרָה מִיתְּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, כִּיצַד יִתְכַּן שֶׁהוּא כָּתֵב מִילִים אֵלּוּ?

בְּנוֹסֵף לְדַבְרֵי הַמְּדַרְשׁ, גַּם הַגְּמָרָא דְנָה בְּקוּשֵׁי זֶה בְּשֵׁנֵי מִקְוֹרוֹת (ב"ב ט"ו. וּמִנְחוֹת ל'). רַק שֶׁבְּבְרִייתָא בְּמִסְכַּת מִנְחוֹת נִשְׁאַלֵת הַשְּׁאֵלָה בְּנוֹסַח אַחֵר: "וַיִּמָּט שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה' ", אֶפְשָׁר מֹשֶׁה חֵי וְכָתֵב 'וַיִּמָּט שָׁם מֹשֶׁה? וְאֵינן סְתִירָה בֵּין שְׁנֵי הַנוֹסַחאוֹת, אֵלֵא הֵם שְׁנֵי צַדִּים שֶׁל שְׁאֵלָה אַחַת הַנִּשְׁאַלֵת מִמֵּה נִפְשָׁד: הַסִּיפּוֹר עַל מוֹתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְעַל קְבוּרָתוֹ, וְכֵן עַל מֵה שֶׁהִתְרַחַשׁ אַחֵר כִּךְ בְּמַחְנֵה יִשְׂרָאֵל מִסּוֹפֵר בַּלְשׁוֹן עֵבֶר. מֹשֶׁה לֹא יִכּוֹל הִיא לְכָתוּב דְּבָרִים אֵלּוּ לְאַחַר הַתְּרַחְשׁוֹת, שֶׁכֵּן לֹא הִיא אִז בְּחִיִּים. וְאִם נֹאמַר שֶׁמֹּשֶׁה הַקְּדִים וְכָתֵב דְּבָרִים אֵלּוּ בְּנִבּוּאָה עוֹד בְּחִיּוֹ, עַל זֶה הַשְּׁאֵלָה "אֶפְשָׁר מֹשֶׁה חֵי וְכָתֵב 'וַיִּמָּט שָׁם מֹשֶׁה? ", הֲרִי שֶׁהוּא כֹּתֵב דְּבָרִים שְׁאִינֵם אִמֵּת.

אוֹלַם בְּאִמֵּת שְׁאֵלֵת חִז"ל נִוְגַעַת לֹא רַק לְשִׁמוֹנֵת הַפְּסוּקִים הַלְלוּ, אֵלֵא הִיא מִתְעוֹרֶרֶת כְּבַר בַּפְּסוּק הַרְּאִשׁוֹן שֶׁל פֶּרֶק ל"ד⁵, וְנוֹגַעַת אִם כֵּן לְשֵׁנִים עֶשֶׂר הַפְּסוּקִים הַחוֹתְמִים אֶת הַתּוֹרָה, שְׁבָהֵם נֹאמַר: "וַיַּעַל מֹשֶׁה מִעֵרְבַת מוֹאָב אֶל הַר נֶבֹו ... וַיִּאֲמָר ה' אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב ... הֲרִיאִיתִךָ בְּעֵינֶיךָ, וְנִשְׁמָה לֹא תַעֲבֹר". שֶׁהֲרִי מִשְׁעֵלָה אֵל הַר נֶבֹו שׁוֹב לֹא יֵרֵד מִשָּׁם, וְשָׁם מֵת. לְמִרְוֹת זֹאת יֵשׁ לְזִכּוֹר שֶׁלֹא כָּתוּב בְּמִפּוֹרֵשׁ שֶׁהוּא עֹלָה לְבַדּוֹ וְאוֹלֵי הוּא הוֹרִיד חֲזָרָה אֶת הַדְּבָרִים שֶׁכָּתֵב לְמִלוּוֹה וּמִכֵּאֵן שֶׁכֵּן יִכַּל לְכָתוּב אֶת הַתּוֹרָה. מִכֵּאֵן שֶׁלֹא הִיִּתָּה מַחְלֻקַת שֶׁל מִמִּשׁ בְּנוֹגַע לְאַרְבַּעַת הַפְּסוּקִים הַרְּאִשׁוֹנִים, אֵלֵא רַק לְשִׁמוֹנֵה הַאֲחֵרוֹנִים. לְמִרְוֹת זֹאת יֵשׁ לְזִכּוֹר כִּי רַבִּי ע' טוֹעֵן כִּי הַפְּסוּק הַרְּאִשׁוֹן, "וַיַּעַל מֹשֶׁה וְגו'" וְכֵל שֶׁאֵר הַאֲחֵרוֹנִים נִכְתְּבוּ עַל יַדֵּי יְהוֹשֻׁעַ כִּי אַחֵר שְׁעֵלָה מֹשֶׁה לֹא כָּתֵב עוֹד דְּבָרִים. וּבִדְרָךְ נִבּוּאָה כָּתְבוּ וְהַעֲד וִירָאָהוּ ה' וְגַם וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו גַּם וַיִּקְבֹּר.

לְכֵן בְּדוּמָה לְשִׁאֵלָה הַקּוֹדֵמַת: מִי הוּא שֶׁכָּתֵב אֶת שְׁמוֹנֵת הַפְּסוּקִים הַאֲחֵרוֹנִים בְּסִפֵּר הַתּוֹרָה הַמְּצוּי בִּיד יִשְׂרָאֵל, וּמִתֵּי כָּתְבָם?

⁴ מהדורת פינקלשטיין, פסקה ש"ז, עמ' 427.

⁵ ראב"ע – ראה פרק א.2 במאמר זה.

⁶ אבן עזרא